

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 2001 M. SAUSIO 22 D. NUTARIMU NR. 69 PATVIRTINTŲ ADVOKATAMS UŽ ANTRINĖS TEISINĖS PAGALBOS TEIKIMĄ IR KOORDINAVIMĄ MOKAMO UŽMOKESČIO DYDŽIŲ IR MOKĖJIMO TAISYKLIŲ (2006 M. GEGUŽĖS 2 D., 2012 M. LIEPOS 18 D. REDAKCIJOS) KAI KURIŲ NUOSTATŲ ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2015 m. liepos 9 d. Nr. KT20-N13/2015

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Prano Kuconio, Vyto Miliaus, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Dainiaus Žalimo,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53¹ straipsniais, Teismo posėdyje 2015 m. liepos 7 d. rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 26/2014-4/2015 pagal:

1) pareiškėjo Vilniaus miesto apylinkės teismo prašymą Nr. 1B-30/2014 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktas (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) tiek, kiek jame buvo nustatyta, kad papildomas užmokestis bylos stadijoje ribojamas 4 minimaliųjų mėnesinių algų dydžiu, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

2) pareiškėjo Klaipėdos miesto apylinkės teismo prašymą Nr. 1B-1/2015 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės

teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtinti Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžiai ir mokėjimo taisyklės (2012 m. liepos 18 d. redakcija) tiek, kiek juose buvo nustatyti advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio fiksuoti dydžiai, nesusieti su Vyriausybės patvirtinta minimaliaja mėnesine alga, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23, 29 straipsniams, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinio Teismo 2015 m. birželio 23 d. sprendimu šie prašymai sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 26/2014-4/2015.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjas Vilniaus miesto apylinkės teismas nagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės advokatės, prireikus teikusios antrinę teisinę pagalbą, ieškinį dėl neišmokėtos užmokesčio dalies priteisimo, t. y. tinkamo papildomo užmokesčio, kuriuo būtų sumokėta už „visą atstovavimą“ baudžiamajoje byloje, sumokėjimo.

Ieškovė su Vilniaus valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba buvo sudariusi antrinės teisinės pagalbos teikimo prireikus sutartį, kurioje numatyta, kad advokatas įsipareigoja pagal tarnybos sprendimus prireikus teikti antrinę teisinę pagalbą ir turi teisę gauti Vyriausybės nustatyto dydžio užmokestį. Nors pagal šią sutartį antrinė teisinė pagalba buvo suteikta tam tikroje baudžiamajoje byloje (ieškovės apskaičiavimais, teisinė pagalba buvo teikiama daugiau nei 300 valandų), Vilniaus valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, remdamasi Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (toliau – ir Taisyklės) (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktu (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija), sumokėjo tokį didžiausią galimą papildomą užmokestį, kuriuo neatlyginta už visą antrinės teisinės pagalbos teikimo toje byloje laiką.

2. Pareiškėjo Vilniaus miesto apylinkės teismo abejonė dėl Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkto (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) atitikties Konstitucijai iš esmės keliami netekto užmokesčio už suteiktą antrinę teisinę pagalbą aspektu, t. y. tinkamo užmokesčio sumokėjimo už visą tokios pagalbos teikimo laiką kontekste.

Pagal Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktą (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) papildomas užmokestis bylos stadijoje negali viršyti 4 minimaliųjų mėnesinių algų (toliau – ir MMA). Tokiu teisiniu reguliavimu apribojus teisę gauti užmokestį už visą antrinės

teisinės pagalbos teikimo laiką, pažeista asmens konstitucinė teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą, konstitucinis teisinės valstybės principas.

3. Pareiškėjas Klaipėdos miesto apylinkės teismas nagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovo advokatų, nuolat teikusių antrinę teisinę pagalbą, ieškinį dėl užmokesčio išskolinimo priteisimo.

Ieškovai su Klaipėdos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba buvo sudarę nuolatinio antrinės teisinės pagalbos teikimo sutartis, kuriose numatyta, kad advokatas įsipareigoja pagal tarnybos sprendimus nuolat teikti antrinę teisinę pagalbą ir turi teisę gauti pastovų Vyriausybės nustatyto dydžio užmokesį. Ieškovo teigimu, užmokesčio nepriemoka susidarė, kai, nuo 2012 m. rugpjūčio 1 d. padidėjus MMA, pakeistose Taisyklėse nustatytas fiksuotas užmokesčio dydis nebesiejamas su MMA.

4. Pareiškėjo Klaipėdos miesto apylinkės teismo abejonė dėl Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) atitikties Konstitucijai iš esmės keliama valstybės biudžeto lėšų, iš kurių finansuojama antrinė teisinė pagalba, mažinimo (taupymo) kontekste, taip pat asmens nuosavybės teisių (į anksčiau mokėtą užmokesį, kuriam apskaičiuoti buvo naudojamas MMA dydis) gynybos aspektu.

4.1. Taisyklės išdėsčius nauja, 2012 m. liepos 18 d., redakcija, panaikintas teisinis reguliavimas, pagal kurį advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio dydžiai buvo apskaičiuojami taikant nustatytus koeficientus, kurių pagrindu imama MMA, ir nustatyti fiksuoti šio užmokesčio dydžiai. Įtvirtinus tokį teisinį reguliavimą, šis užmokestis nebekinta pagal valstybės ekonominius rodiklius.

Antrinė teisinė pagalba yra finansuojama iš valstybės biudžeto, todėl apmokėjimo už darbą aspektu antrinę teisinę pagalbą teikiantys advokatai gali būti prilyginti teisėjams, prokurorams, valstybės politikams, valstybės pareigūnams. Pagal įstatymus tiek teisėjų, tiek prokurorų atlyginimų dydžiai yra susieti su įstatymuose nustatytais baziniais dydžiais, kintančiais atsižvelgiant į vidutinę metinę infliaciją ir kitus vidutinio darbo užmokesčio viešajame sektoriuje dydžiui ir kitimui poveikį turinčius veiksnius. MMA buvo bazinio dydžio atitikmuo skaičiuojant užmokesį advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą. Pagal ginčijamą teisinį reguliavimą antrinę teisinę pagalbą teikiantys advokatai atsidūrė blogesnėje padėtyje, negu toje pačioje teisinėje sistemoje dirbantys teisėjai ir prokurorai, todėl toks teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui.

4.2. Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisingas apmokėjimas už darbą, atsižvelgiant į veiklos sritį, teisės aktais reguliuojamas skirtingai: privačiajame sektoriuje teisės aktais nustatomi minimalūs reikalavimai, siekiant apginti santykio šalių, visuomenės ir valstybės interesus, o viešojo valdymo sektoriuje teisingą apmokėjimą už darbą valstybė kontroliuoja visais aspektais.

Nuo 2012 m. rugpjūčio 1 d. padidinus MMA, būtų didėjusios išlaidos antrinės teisinės

pagalbos teikimo užtikrinimui. MMA didinimas negali būti vertinamas kaip ypatinga situacija, kai gali būti mažinamos mokėjimams būtinos lėšos. Todėl panaikinus teisinį reguliavimą, pagal kurį užmokestis už antrinės teisinės pagalbos teikimą siejamas su MMA, yra pažeidžiami teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai.

4.3. Užmokestis už antrinės teisinės pagalbos teikimą advokatams, kuriam apskaičiuoti buvo naudojamas MMA, yra asmens nuosavybės teisės objektas ir jis ginamas Konstitucijos.

II

1. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens Vyriausybės atstovų Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Teisinių institucijų departamento Teisinės pagalbos skyriaus vedėjos Aurelijos Giedraitytės ir šios ministerijos Teisinio atstovavimo skyriaus vyriausiojo specialisto Virginijaus Varnaičio rašytiniai paaiškinimai (dėl Vilniaus miesto apylinkės teismo prašymo Nr. 1B-30/2014), kuriuose teigiama, kad Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktą (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) tiek, kiek jame nustatyta, kad papildomas užmokestis bylos stadijoje ribojamas 4 MMA dydžiu, neprieštaravo Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovų pozicija grindžiama šiais argumentais.

1.1. Užmokestis už antrinės teisinės pagalbos teikimą advokatams yra mokamas pagal civilinio pobūdžio atlygintinų paslaugų teikimo sutartis, sudaromas tarp advokatų ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų. Taigi antrinę teisinę pagalbą teikiančius advokatus ir valstybę sieja iš esmės civiliniai, o ne darbo teisiniai santykiai. Kitaip nei darbo teisinių santykių šalys, kurių viena, darbdavys, pripažįstama stipriąja santykių šalimi, o antroji, darbuotojas, – silpnąja, civilinių teisinių santykių šalys yra lygiateisės, o vienas svarbiausių tiems santykiams galiojančių principų yra sutarties laisvės principas. Šis principas suteikia teisę civilinių teisinių santykių subjektams laisvai spręsti, ar jiems sudaryti konkrečią sutartį, ar jos nesudaryti. Advokatai, sudarydami šią sutartį, įvertina jiems valstybės siūlomas paslaugų teikimo sąlygas ir ją pasirašydami patvirtina, kad sutinka su jomis, taip pat su Vyriausybės nustatomu atlygiu už suteiktas paslaugas.

1.2. Vyriausybė privalo nustatyti tokią užmokesčio už antrinę teisinę pagalbą sistemą, kad būtų užtikrintas racionalus valstybės biudžeto lėšų naudojimas, nes valstybės finansiniai ištekliai yra riboti. Teisinių paslaugų rinkoje esama skirtingų apmokėjimo už suteiktas paslaugas modelių: gali būti susitariama dėl užmokesčio už faktiškai sugaištą laiką, dėl fiksuoto užmokesčio už tam tikrą bylą, taikomas mišrus apmokėjimo už paslaugas būdas ar kt. Vyriausybė antrinę teisinę pagalbą prireikusių teikiantiems advokatams įtvirtino mišrią apmokėjimo už suteiktą antrinę teisinę pagalbą sistemą: atsižvelgiant į numatomą bylai skirti valandų skaičių, nustatoma už konkrečią bylą mokėtina suma ir kartu numatomas maksimalus papildomas apmokėjimas už antrinę teisinę pagalbą, t. y. didelės apimties bylose valstybė už advokato paslaugas sumoka nustatyto fiksuoto

dydžio užmokestį. Pabrėžtina, kad jokia konstitucinė nuostata nesuponuoja pareigos valstybei nustatyti konkretų apmokėjimo už valstybės garantuojamos teisinės pagalbos paslaugas modelį. Lietuvoje įtvirtinta užmokesčio už antrinę teisinę pagalbą apmokėjimo sistema turi vadinamosios *lump sum* apmokėjimo sistemos požymių, nes joje nustatytas maksimalus (fiksotas) mokėtinas užmokestis už valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. *Lump sum* modeliu paremtos apmokėjimo už valstybės garantuojamą teisinę pagalbą sistemos taikomos ir užsienio valstybėse, pavyzdžiui, Maltos Respublikoje, Estijos Respublikoje, Slovakijos Respublikoje, Nyderlandų Karalystėje ir kt.

1.3. Advokatas, sudaręs sutartį su valstybe dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo, įgyja teisėtą lūkestį, kad jam už paslaugas bus mokamas Vyriausybės nustatytas atlyginimas. Šis teisėtas lūkestis yra užtikrintas ir įgyvendinamas. Lūkestis gauti didesnę atlyginimą nei nustatytasis nekyla nei iš Konstitucijos, nei iš įstatymų ar kitų teisės aktų, todėl negali būti teisėtas. Iš Konstitucijos taip pat nekyla pareigos valstybei nustatyti ir mokėti neriboto maksimalaus dydžio atlygį antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams. Valstybė turi teisę, kartu ir pareigą, nustatyti tokį apmokėjimo už suteiktas paslaugas modelį, kuris būtų pats efektyviausias siekiant valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tikslų. Kadangi valstybė civilinių santykių dalyvė yra tokiais pat pagrindais, kaip ir kiti šių santykių dalyviai – privatūs subjektai, būtų nepagrįsta teigti, jog tie patys teisiniai santykiai vienu atveju (susiklostę tarp dviejų privačių subjektų) yra teisėti (atitinkantys Konstitucijos nuostatas), o kitu atveju – neteisėti (prieštaraujantys Konstitucijai). Taigi teisėtų lūkesčių apsaugos principas, kartu ir konstitucinis teisinės valstybės principas, nėra pažeisti.

2. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui taip pat buvo gauti suinteresuoto asmens Vyriausybės atstovo V. Varnaičio rašytiniai paaiškinimai (dėl Klaipėdos miesto apylinkės teismo prašymo Nr. 1B-1/2015), kuriuose teigiama, kad Taisyklės (2012 m. liepos 18 d. redakcija) tiek, kiek jose buvo nustatyti advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio fiksuoti dydžiai, nesusieti su Vyriausybės patvirtinta MMA, neprieštaravo Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

2.1. Advokatų veikla yra tam tikra savarankiška profesinė asmens veikla, susijusi su atitinkamų teisinių paslaugų teikimu net ir tuo atveju, kai advokatams už suteiktas paslaugas apmokama iš valstybės biudžeto lėšų. Advokatai, kaip savarankiška profesine veikla besiverčiantys asmenys ir teisės profesionalai, sudarydami sutartį dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo, įvertina jiems valstybės siūlomas paslaugų teikimo sąlygas, galimą riziką ir ją pasirašydami patvirtina, kad sutinka su šiomis sąlygomis, įskaitant ir Vyriausybės nustatytą atlygį už suteiktas paslaugas.

Antrinę teisinę pagalbą teikiantys advokatai negali būti prilyginami teisėjams, prokurorams, valstybės politikams ar pareigūnams, kadangi juos su valstybe sieja civiliniai sutartiniai santykiai; advokatų su valstybe nesieja teisiniai darbo ar valstybės tarnybos santykiai. Nors Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 33 straipsnio 1 dalyje nustatyta,

kad antrinė teisinė pagalba yra finansuojama iš valstybės biudžeto, tačiau, palyginti su teisėjais, prokurorais, valstybės politikais, pareigūnais ar tarnautojais, atlygio mokėjimo advokatams teisinis pagrindas skiriasi. Tarp advokatų ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų sudaromos sutartys yra ne darbo, o civilinio pobūdžio atlygintinų paslaugų teikimo sutartys, kuriomis susitariama ne dėl sistemingo darbo užmokesčio mokėjimo, bet dėl atlygio (užmokesčio) už konkrečiai suteiktą paslaugą – valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą. Todėl pareiškėjo nurodyti argumentai dėl Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatos pažeidimo nėra pagrįsti.

2.2. Nei įstatymuose, nei poįstatyminiuose teisės aktuose nėra nustatyta, kad užmokestis advokatams už suteiktą antrinę teisinę pagalbą turi būti apskaičiuojamas remiantis MMA.

Įstatymu Vyriausybei suteikti įgaliojimai nustatyti apmokėjimo modelį ir apmokėjimo dydžius. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 17 straipsnyje yra pabrėžta, kad advokatų užmokesčio dydis turi būti nustatytas taip, kad skatintų ginčus spręsti taikiai ir efektyviai bei ekonomiškai būtų naudojamos valstybės biudžeto lėšos, skirtos valstybės garantuojamai teisei pagalbai. Antrinę teisinę pagalbą teikiantys advokatai, pasirašydami sutartį dėl nuolatinės antrinės teisinės pagalbos teikimo, sutinka, kad jiems bus mokamas Vyriausybės nustatyto dydžio užmokestis pagal Vyriausybės nustatytas taisykles.

2.3. Anksčiau galiojęs teisinis reguliavimas, pagal kurį antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų atlygis sietas su MMA, buvo ydingas, kadangi MMA nustatymu siekiama sureguliuoti darbo jėgos kainą ir padidinti mažiausią darbo užmokestį gaunančių darbuotojų pajamas siekiant vidaus vartojimo augimo. Valstybės politikų, teisėjų, valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos (atlyginimo) apskaičiavimui taikyti bazinį dydį buvo nuspręsta 2006 m. liepos 19 d. priėmus Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo ir Valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo pakeitimo įstatymą, kuriuo valstybės pareigūnų ir valstybės tarnautojų pareiginės algos koeficiento vienetu tapo pareiginės algos bazinis dydis, pakeitęs iki tol galiojusį MMA. Šio įstatymo aiškinamajame rašte nurodyta, kad dėl valstybės tarnautojų, valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų pareiginės algos dydžio priklausomybės nuo MMA dydžio kyla problemų derantis dėl MMA padidinimo darbuotojams, pagal darbo sutartis dirbantiems įmonėse, įstaigose ir organizacijose ir gaunantiems minimalųjį darbo užmokestį. Suinteresuoto asmens Vyriausybės atstovo teigimu, atsižvelgiant į pateiktus argumentus, pagrindžiančius, kad MMA nėra tinkamas dydis valstybės tarnautojų ar teisinėje sistemoje dirbančių prokurorų ir teisėjų užmokesčiui nustatyti, šis dydis nėra tinkamas ir antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų užmokesčiui už suteiktas paslaugas reglamentuoti.

Tarp antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų ir kitų teisinėje sistemoje dirbančių asmenų esama akivaizdžių skirtumų, kuriuos lemia skirtingas šių asmenų statusas ir jų funkcijos. Skirtingų

apmokėjimo sąlygų nustatymas yra susijęs su teisiškai reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, todėl jis yra konstituciškai pateisinamas.

2.4. Priėmus ginčijamą teisinį reguliavimą įtvirtinantį Vyriausybės nutarimą, antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų atlygis nebuvo mažinamas – jis išliko tokio paties dydžio, kaip ir iki šio nutarimo priėmimo. Pagal ginčijamą teisinį reguliavimą buvo įtvirtintas konkretus fiksuotas advokato atlyginimo už suteiktą antrinę teisinę pagalbą dydis ir panaikintas jo apskaičiavimas taikant Taisyklėse nustatytus koeficientus, kurių pagrindu imama MMA. Pagal konstitucinę doktriną atlyginimo (darbo užmokesčio) mažinimu pripažįstama tik tokia situacija, kai naujai nustatytas dydis yra mažesnis už anksčiau buvusįjį. Šiuo atveju naujai nustatytas dydis yra lygus buvusiam, todėl susiklosčiusi situacija nevertintina kaip atlygio advokatams mažinimas.

Konstitucinė įgytų teisių ir teisėtų lūkesčių apsauga nereiškia, kad valstybė neturi teisės pertvarkyti advokatams mokamo atlygio už suteiktą antrinę teisinę pagalbą sistemos. Šiuo atveju advokatų teisiniai lūkesčiai nėra pažeidžiami, kadangi jie ir toliau gauna tą patį atlygį, kaip ir iki sistemos pertvarkymo. Taigi ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštaruja konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių, teisinio tikrumo ir teisinio stabilumo principams.

2.5. Užmokesčio už antrinės teisinės pagalbos teikimą sistemos pakeitimą nulėmė aplinkybių visuma, įskaitant valstybės sunkią ekonominę ir finansinę padėtį. Nesant galimybės dėl valstybės ekonominės padėties skirti papildomo finansavimo valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemai, 2011–2012 m. buvo susidarę kreditoriniai įsiskolinimai advokatams už suteiktą antrinę teisinę pagalbą (2011 m. – 3,576 tūkst. litų, 2012 m. – 3,374 tūkst. litų). Antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų užmokesčio didinimas didėjant MMA (padidėjus MMA 50 litų, buvo prognozuojamas išlaidų didėjimas 6 proc.) būtų papildomai lėmęs kreditorinių įsiskolinimų didėjimą einamaisiais metais. Atsižvelgiant į visas šias aplinkybes ir nesant kitų veiksmingų priemonių valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos biudžetui stabilizuoti, atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes (papildomai siaurinant asmenų, turinčių teisę gauti antrinę teisinę pagalbą, ratą ir didinant advokatams užmokestį už antrinės teisinės pagalbos teikimą kiltų abejonių dėl tokios priemonės socialinio teisingumo), buvo būtina peržiūrėti užmokesčio už antrinės teisinės pagalbos teikimą reguliavimą.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Minėta, kad pareiškėjas Vilniaus miesto apylinkės teismas prašo ištirti, ar Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktą (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) tiek, kiek jame buvo nustatyta, kad papildomas užmokestis bylos stadijoje ribojamas 4 MMA dydžiu, neprieštaravo

Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Taip pat minėta, kad pareiškėjas Klaipėdos miesto apylinkės teismas prašo ištirti, ar Taisyklės (2012 m. liepos 18 d. redakcija) tiek, kiek jose buvo nustatyti advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio fiksuoti dydžiai, nesusieti su Vyriausybės patvirtinta MMA, neprieštaravo Konstitucijos 23, 29 straipsniams, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Kaip minėta, Klaipėdos miesto apylinkės teismas nagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovo advokatų, nuolat teikusių antrinę teisinę pagalbą, ieškinį dėl užmokesčio įsiskolinimo priteisimo.

Pažymėtina, kad advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio dydis buvo nustatytas Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte („Advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, kiekvieną mėnesį už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokami 6 544 litai <...>“).

Taigi, nors pareiškėjas prašo ištirti, ar visas teisės aktas – Taisyklės (2012 m. liepos 18 d. redakcija) tiek, kiek nurodyta, neprieštaravo Konstitucijai, jo prašymas traktuotinas kaip prašymas ištirti, ar Konstitucijai neprieštaravo Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punktas tiek, kiek jame nustatytas toks nuolat antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams mokamo užmokesčio dydis, kuris nebuvo susietas su Vyriausybės patvirtinta MMA.

3. Vadinas, pagal pareiškėjų prašymus Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje tirs, ar:

– Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktas (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) tiek, kiek jame buvo nustatyta, kad papildomas užmokestis bylos stadijoje ribojamas 4 MMA dydžiu, neprieštaravo Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punktas tiek, kiek jame nustatytas toks nuolat antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams mokamo užmokesčio dydis, kuris nebuvo susietas su Vyriausybės patvirtinta MMA, neprieštaravo Konstitucijos 23, 29 straipsniams, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

1. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pirmiausia atskleistinas šiai bylai reikšmingas Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme nustatytas valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos teikimo teisinis reguliavimas.

2. Seimas 2000 m. kovo 28 d. priėmė Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą, kuris Seimo 2005 m. sausio 20 d. priimtu Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymu buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija.

Vėliau šis įstatymas (2005 m. sausio 20 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir papildomas, *inter alia* Seimo 2008 m. balandžio 15 d. priimtu Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 1, 2, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 26, 33 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir 22 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymu.

3. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymu (2005 m. sausio 20 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) buvo reguliuojamas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimas asmenims, kad šie galėtų tinkamai ginti pažeistas ar ginčijamas savo teises ir įstatymų saugomus interesus (1 straipsnio 1 dalis (2008 m. balandžio 15 d. redakcija)).

4. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtinos šios Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (2005 m. sausio 20 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) nuostatos (galiojusios ginčijamo Vyriausybės nustatyto teisinio reguliavimo galiojimo metu):

– „Valstybės garantuojama teisinė pagalba teikiama remiantis šiais principais: <...> 2) valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kokybės, efektyvumo ir ekonomiškumo; <...>“ (3 straipsnis);

– „Antrinė teisinė pagalba – dokumentų rengimas, gynyba ir atstovavimas bylose, įskaitant vykdymo procesą, atstovavimas išankstinio ginčo sprendimo ne teisme atveju, jeigu tokią tvarką nustato įstatymai ar teismo sprendimas. <...>“ (2 straipsnio 3 dalis);

– „Siekiant užtikrinti nuolatinę antrinę teisinę pagalbą, sudaromos atskiros sutartys:

1) su advokatais, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą tik asmenims, turintiems teisę ją gauti;

2) su advokatais, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą“ (17 straipsnio (2008 m. balandžio 15 d. redakcija) 2 dalis);

– „Tarnybos: <...> 4) sudaro sutartis su advokatais, kurie teikia antrinę teisinę pagalbą. Sutartyje turi būti nustatyta advokatų pareiga teikti antrinę teisinę pagalbą, šios pareigos atlikimo sąlygos ir tvarka, tarnybos teisė nutraukti sutartį, jeigu advokatas neteikia ar netinkamai teikia antrinę teisinę pagalbą, ir kitos sąlygos. Pavyzdinę sutartį dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo tvirtina teisingumo ministras, suderinęs su Lietuvos advokatūra; <...>“ (9 straipsnio 3 dalis (2008 m. balandžio 15 d. redakcija));

– „Advokatams už antrinės teisinės pagalbos <...> teikimą mokamas užmokestis. Jo dydį ir mokėjimo taisykles nustato Vyriausybė. Advokatų užmokesčio dydis turi būti nustatytas taip, kad skatintų ginčus spręsti taikiai ir kad efektyviai bei ekonomiškai būtų naudojamos valstybės biudžeto lėšos, skirtos valstybės garantuojamai teisei pagalbai. Šio straipsnio 2 dalies 1 punkte nurodytiems advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamas užmokestis yra pastovus ir nepriklauso nuo suteiktos antrinės teisinės pagalbos kiekio. Šio straipsnio 2 dalies 2 punkte nurodytiems

advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamas nustatyto dydžio užmokestis už kiekvieną bylą, atsižvelgiant į bylos sudėtingumą (bylos kategoriją, nagrinėjimo stadiją ir pan.)“ (17 straipsnio (2008 m. balandžio 15 d. redakcija) 5 dalis).

Apibendrinant cituotose Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (2005 m. sausio 20 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) nuostatose įtvirtintą teisinį reguliavimą, nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad:

- advokatai antrinę teisinę pagalbą teikė pagal sutartį su valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba; vienas iš šios sutarties turinio elementų turėjo būti advokato įsipareigojimas tinkamai teikti antrinę teisinę pagalbą sutartyje nustatytais sąlygomis ir tvarka;

- advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio dydžius buvo pavesta nustatyti Vyriausybei;

- įstatyme buvo įtvirtinti reikalavimai, kuriais turėjo būti vadovaujasi nustatant šio užmokesčio dydžius, *inter alia* reikalavimas užtikrinti, kad valstybės biudžeto lėšos, skirtos valstybės garantuojamai teisei pagalbai, būtų naudojamos efektyviai ir ekonomiškai;

- įstatyme taip pat buvo įtvirtinti reikalavimai, kad advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio dydis būtų pastovus ir nepriklausantis nuo suteiktos antrinės teisinės pagalbos kiekio, o advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, už kiekvieną bylą mokamo užmokesčio dydis būtų nustatytas atsižvelgiant į bylos sudėtingumą (bylos kategoriją, nagrinėjimo stadiją ir pan.).

5. Paminėtina, kad nors Seimo 2013 m. gegužės 9 d. priimtu Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymu Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas (2005 m. sausio 20 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija, teisinis reguliavimas aptartais aspektais iš esmės nepakito.

6. Kaip minėta, šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama *inter alia* Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkto (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) atitiktis Konstitucijai.

7. Vyriausybė 2001 m. sausio 22 d. priėmė nutarimą Nr. 69 „Dėl Advokato ir advokato padėjėjo, teikiančių valstybinę teisinę pagalbą, darbo apmokėjimo dydžių ir tvarkos patvirtinimo bei sutikimo vykdyti viešąjį pirkimą iš vienintelio šaltinio“, kuriuo patvirtino Advokato ir advokato padėjėjo, teikiančių valstybinę teisinę pagalbą, darbo apmokėjimo dydžius ir tvarką.

Šis Vyriausybės nutarimas buvo ne kartą keičiamas, *inter alia* Vyriausybės 2005 m. balandžio 27 d. nutarimu Nr. 469 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimo Nr. 69 „Dėl Advokato ir advokato padėjėjo, teikiančių valstybinę teisinę pagalbą, darbo apmokėjimo dydžių ir tvarkos patvirtinimo bei sutikimo vykdyti viešąjį pirkimą iš vienintelio

šaltinio“ pakeitimo“, kuriuo, Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimą Nr. 69 išdėsčius nauja redakcija, minėta tvarka pavadinta Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžiais ir mokėjimo taisyklėmis, taip pat Vyriausybės 2006 m. gegužės 2 d. nutarimu Nr. 396 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimo Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriuo Taisyklės buvo išdėstytos nauja redakcija.

Vėliau Taisyklės (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) buvo keičiamos Vyriausybės 2008 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 1370 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimo Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, taip pat Vyriausybės 2011 m. balandžio 13 d. nutarimu Nr. 437 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimo Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.

8. Taisyklėse (2006 m. gegužės 2 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) *inter alia* buvo nustatyti advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio dydžiai (Taisyklių 1 punktas).

9. Pažymėtina, kad advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio dydžiai buvo nustatyti Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) III skyriuje, kuriame išdėstytas ir ginčijamas 7 punktas (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija).

Šiame punkte buvo nustatyta: „Jeigu advokato teikiamos antrinės teisinės pagalbos faktiškai sugaištas laikas pusantro karto viršija šiose Taisyklėse nustatytą bylos stadijai (procesiniam veiksmui) laiką, advokatas turi teisę kreiptis į tarnybą su prašymu priimti sprendimą dėl papildomo užmokesčio. Prašymą skirti papildomą užmokestį advokatas turi pagrįsti. Tarnyba, išnagrinėjusi advokato prašymą, gali priimti sprendimą dėl papildomo užmokesčio skyrimo. Už kiekvieną papildomą suteiktos antrinės teisinės pagalbos valandą advokatui skiriamas papildomas 0,05 MMA užmokestis. Papildomas užmokestis bylos stadijoje negali viršyti 4 MMA.“

Ginčijamas Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktas (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) aiškintinas kitų šio Taisyklių skyriaus nuostatų kontekste:

– „Advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, užmokestis mokamas pagal šiose Taisyklėse nustatytus dydžius už antrinės teisinės pagalbos teikimą vienoje bylos stadijoje arba už antrinės teisinės pagalbos teikimą atskiruose procesiniuose veiksmuose, jeigu šie procesiniai veiksmai nurodyti šiose Taisyklėse <...>“ (5 punktas (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija);

– „Šiose Taisyklėse vienos advokato profesinio darbo valandos užmokesčio dydis

prilyginamas 0,05 MMA“ (6 punktas).

Taigi pagal cituotose Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) nuostatose įtvirtintą teisinį reguliavimą advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, užmokestis buvo mokamas pagal Taisyklėse nustatytus dydžius; šie dydžiai buvo nustatyti numatant advokato profesinio darbo valandos užmokesčio dydį ir laiką, skirtą tam tikrai bylos stadijai ar procesiniam veiksmui.

Pabrėžtina, kad ginčijamame Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkte (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) buvo numatyta advokato, kuris prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, teisė gauti papildomą užmokestį už antrinei teisinei pagalbai teikti faktiškai sugaištą laiką, viršijantį nustatytąjį Taisyklėse. Kartu pagal minėtame punkte nustatytą teisinį reguliavimą advokato teisė gauti papildomą užmokestį buvo ribojama dviem aspektais:

- papildomas užmokestis buvo mokamas tik tuo atveju, kai antrinei teisinei pagalbai teikti faktiškai sugaištas laikas pusantro karto viršijo laiką, Taisyklėse nustatytą atitinkamai bylos stadijai ar procesiniam veiksmui;

- net ir tuo atveju, kai advokatui buvo skiriamas papildomas užmokestis, jis bylos stadijoje negalėjo viršyti 4 MMA, t. y., atsižvelgiant į tai, kad vienos advokato profesinio darbo valandos užmokesčio dydis buvo 0,05 MMA, advokatui buvo sumokama ne daugiau kaip už 80 antrinei teisinei pagalbai teikti faktiškai sugaištų valandų, viršijančių laiką, Taisyklėse nustatytą atitinkamai bylos stadijai ar procesiniam veiksmui.

10. Paminėtina ir tai, kad Taisyklėse (2006 m. gegužės 2 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio dydis buvo diferencijuotas pagal atitinkamus bylą (procesą), kurioje (kuriame) ši teisinė pagalba teikiama, apibūdinančius kriterijus: nusikalstamos veikos pavojingumą ir kaltės formą baudžiamosiose bylose (12 punktas), bylų kategoriją ir teiseną civilinėse bylose (23 punktas), taip pat proceso stadiją baudžiamosiose, civilinėse, administracinėse bylose (12, 23, 27 punktai).

11. Kaip minėta, šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama, ar *inter alia* Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punktas tiek, kiek jame nustatytas toks nuolat antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams mokamo užmokesčio dydis, kuris nebuvo susietas su Vyriausybės patvirtinta MMA, neprieštaravo Konstitucijos 23, 29 straipsniams, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

12. Šiame kontekste pažymėtina, kad Taisyklėse (2006 m. gegužės 2 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) taip pat buvo nustatyti advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio dydžiai (Taisyklių 1 punktas).

Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 4 punkte (2011 m. balandžio 13 d. redakcija) buvo nustatyta, kad advokatams, nuolat teikiantiems antrinę teisinę pagalbą, kiekvieną mėnesį už

antrinės teisinės pagalbos teikimą mokama 8,18 MMA, išskyrus sutartyse dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo nustatytus laikotarpius, kuriais antrinė teisinė pagalba nebuvo teikiama.

13. Vyriausybė 2012 m. liepos 18 d. priėmė nutarimą Nr. 884 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimo Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ (įsigaliojusį 2012 m. rugpjūčio 1 d.), kuriuo Taisyklės (2006 m. gegužės 2 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) buvo pakeistos ir išdėstytos nauja redakcija.

Pažymėtina, jog iš Vyriausybės 2012 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 884 *travaux préparatoires* matyti, kad teisinis reguliavimas pakeistas siekiant išvengti išlaidų advokatų užmokesčiui už suteiktą antrinę teisinę pagalbą didėjimo, nes 2012 ir 2013 m. valstybės biudžeto asignavimai antrinei teisei pagalbai užtikrinti nebuvo pakankami; taip pat numatyta vėliau papildomai vertinti pasirinktas teisinio reguliavimo priemones.

14. Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte *inter alia* buvo nustatyta, kad advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, kiekvieną mėnesį už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokami 6 544 litai, išskyrus antrinės teisinės pagalbos teikimo sutartyse nustatytus laikotarpius, kuriuos antrinė teisinė pagalba nebuvo teikiama.

Palyginus teisinį reguliavimą, nustatytą Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte, su nustatytu iki 2012 m. rugpjūčio 1 d. galiojusiame Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 4 punkte (2011 m. balandžio 13 d. redakcija) matyti, jog advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio apskaičiavimo teisinis reguliavimas pakito tuo aspektu, kad Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte buvo nustatytas fiksuotas, t. y. išreikštas konkrečia pinigų suma, šio užmokesčio dydis, nebesiejamas su Vyriausybės patvirtinta MMA.

15. Minėtas Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 4 punkte (2011 m. balandžio 13 d. redakcija), taip pat Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte nustatytas teisinis reguliavimas aiškintinas kartu su Vyriausybės nutarimais, kuriais šiai bylai reikšmingu laikotarpiu buvo patvirtinta (didinama) MMA.

Vyriausybės 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 1368 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ *inter alia* buvo nutarta patvirtinti nuo 2008 m. sausio 1 d. 800 litų MMA, o Vyriausybės 2012 m. birželio 20 d. nutarimu Nr. 718 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ – nuo 2012 m. rugpjūčio 1 d. 850 litų MMA.

Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 4 punkte (2011 m. balandžio 13 d. redakcija), Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte nustatytą teisinį reguliavimą aiškinant kartu su minėtais Vyriausybės nutarimais, nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad ginčijamame Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija), įsigaliojusiu 2012 m. rugpjūčio 1 d., 4 punkte nustatytas advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio

dydis (6 544 litai) pinigine išraiška buvo tapatus užmokesčio, apskaičiuoto pagal iki 2012 m. rugpjūčio 1 d. galiojusių Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 4 punkte (2011 m. balandžio 13 d. redakcija) nustatytą koeficientą (8,18) ir tuo metu taikytą MMA (800 litų), dydžiui.

16. Pažymėtina ir tai, kad Vyriausybė 2013 m. liepos 17 d. priėmė nutarimą Nr. 645 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimo Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ (su tam tikromis išimtimis įsigaliojusį 2013 m. rugsėjo 1 d.), kuriuo Taisyklės (2012 m. liepos 18 d. redakcija) dar kartą buvo pakeistos ir išdėstytos nauja redakcija, *inter alia* pakeista jų antraštė.

Už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2013 m. liepos 17 d. redakcija) 4 punkte nustatyta, kad advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, kiekvieną mėnesį už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamas 163,6 užmokesčio už antrinę teisinę pagalbą bazinių dydžių (toliau – UBD) užmokestis, išskyrus antrinės teisinės pagalbos teikimo sutartyse nustatytus laikotarpius, kuriais antrinė teisinė pagalba nebuvo teikiama.

Pažymėtina, kad Vyriausybės 2013 m. liepos 17 d. nutarimu Nr. 645 *inter alia* nutarta: „Nustatyti 40 litų užmokesčio už antrinę teisinę pagalbą bazinį dydį, kuris taikomas apskaičiuojant užmokestį už suteiktą antrinę teisinę pagalbą šio nutarimo 1 punkte nurodytų taisyklių nustatyta tvarka“ (2 punktas); „Nustatyti, kad: <...> Teisingumo ministerija kiekvienais metais iki rugsėjo 1 d., įvertinusi Lietuvos advokatūros nuomonę, praėjusių metų vidutinę metinę infliaciją (skaičiuojant nacionalinį vartotojų kainų indeksą) ir kitų vidutinio darbo užmokesčio viešajame sektoriuje dydžiui ir kitimui poveikį turinčių veiksnių įtaką, peržiūri užmokesčio už antrinę teisinę pagalbą bazinį dydį ir pateikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei siūlymus dėl užmokesčio už antrinės teisinės pagalbos teikimą bazinio dydžio pakeitimo. Naujas užmokesčio už antrinę teisinę pagalbą bazinis dydis negali būti mažesnis už esamą bazinį dydį, išskyrus atvejus, kai iš esmės pablogėja valstybės ekonominė ir finansinė būklė“ (3.1 punktas).

Kaip pažymėta Konstitucinio Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. sprendime, Taisyklėse (2012 m. liepos 18 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas, šias taisykles išdėsčius nauja, 2013 m. liepos 17 d., redakcija, buvo pakeistas iš esmės: juo nustatyti už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio dydžiai nebėra fiksuoti, o yra susieti su Vyriausybės nustatyto užmokesčio už antrinę teisinę pagalbą baziniu dydžiu, sudarius prielaidas šį bazinį dydį keisti atsižvelgiant *inter alia* į ekonominius rodiklius.

III

1. Šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama Vyriausybės nustatyto teisinio reguliavimo, kuriuo įtvirtinti užmokesčio advokatams už valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą

dydžiai, atitiktis Konstitucijos 23, 29 straipsniams, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra prielaida įgyvendinti daugelį kitų konstitucinių teisių, *inter alia* viena svarbiausių prielaidų įgyvendinti Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintą teisę į nuosavybę (*inter alia* 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2013 m. liepos 1 d. nutarimas).

Asmeniui, kuris atliko pavestą darbą, pagal Konstituciją atsiranda teisė reikalauti, kad jam būtų sumokėtas visas pagal teisės aktus priklausantis darbo užmokestis (atlyginimas); ši asmens teisė (remiantis ir Konstitucijos 23 straipsniu) yra garantuojama, saugoma ir ginama kaip nuosavybės teisė (*inter alia* 2004 m. gruodžio 13 d., 2009 m. gruodžio 11 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai).

3. Konstitucijoje garantuota teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra tiesiogiai susijusi su visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms principu (*inter alia* 2001 m. gruodžio 18 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2009 m. gruodžio 11 d., 2011 m. vasario 14 d. nutarimai).

3.1. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, jog pagal šiame straipsnyje įtvirtintą konstitucinį asmenų lygybės įstatymui principą reikalaujama, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai; šis principas reiškia asmens teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, bet nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, kurių padėtis skirtinga, atžvilgiu. Konstitucinis asmenų lygybės principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (*inter alia* 2012 m. birželio 29 d., 2013 m. vasario 15 d., 2015 m. vasario 6 d., 2015 m. birželio 11 d. nutarimai); vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teisinės aplinkybes; pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai (*inter alia* 2010 m. birželio 29 d., 2012 m. vasario 6 d., 2013 m. vasario 22 d., 2015 m. vasario 6 d., 2015 m. birželio 11 d. nutarimai).

3.2. Pažymėtina, kad, kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2011 m. vasario 14 d. nutarime, advokatų veikla yra tam tikra asmens savarankiška profesinė veikla, susijusi su atitinkamų teisinių paslaugų teikimu, kuri negali būti tapatinama su valstybės tarnautojo ar pareigūno pareigų ėjimu valstybės ar savivaldybių institucijose.

4. Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje *inter alia* įtvirtinta teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra neatsiejama nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris apima ir teisėtą lūkesčių

apsaugos principą (2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

4.1. Konstitucinis teisėtų lūkesčių apsaugos principas reiškia, kad jei asmeniui pagal teisės aktus yra nustatytas tam tikras apmokėjimas už darbą, jis ir turi būti mokamas nustatytą laiką (2001 m. gruodžio 18 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai); teisinį reguliavimą galima keisti tik laikantis iš anksto nustatytos tvarkos ir nepažeidžiant Konstitucijos principų bei normų; būtina *inter alia* laikytis principo *lex retro non agit*; teisinio reguliavimo pataisomis negalima paneigti asmens teisėtų interesų ir teisėtų lūkesčių (2001 m. gruodžio 18 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2011 m. vasario 14 d. nutarimas).

4.2. Konstitucinis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas, taip pat asmens teisė kreiptis į teismą (Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis) suponuoja asmens teisę į tinkamą teisinį procesą, *inter alia* tinkamą teismo procesą. Tinkamas teismo procesas yra būtina sąlyga teisingai išspręsti bylą (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2009 m. birželio 8 d., 2013 m. sausio 25 d. nutarimai).

Tam tikri reikalavimai teismo procesui kyla ir iš Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, kad asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. Baudžiamasis procesas turi būti toks, kad nebūtų pažeistos asmens, įtariamo, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, konstitucinės teisės: turi būti užtikrinta jo teisė į gynybą, teisė turėti advokatą, teisė žinoti, kuo yra kaltinamas, ir kt. (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai). Asmens, įtariamo padarius nusikaltimą, ir kaltinamojo teisė į gynybą taip pat yra įtvirtinta Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje (2001 m. balandžio 12 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai).

4.3. Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad advokatas, vykdydamas savarankišką profesinę veiklą bei teikdamas teisinę pagalbą asmeniui, kurio teisės ir teisėti interesai yra pažeisti, padeda įgyvendinti konstitucinę asmens teisę į teisminę gynybą. Asmens teisė turėti advokatą yra viena iš asmens teisės į teisminę gynybą veiksmingo įgyvendinimo sąlygų (2011 m. birželio 9 d. nutarimas).

4.4. Konstitucinio Teismo aktuose taip pat konstatuota, kad iš Konstitucijoje įtvirtintos teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla įstatymų leidėjo pareiga įstatymais sukonkretinti, kaip įgyvendinama ši asmens konstitucinė teisė. Nustatydamas šį teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos. Iš konstitucinės teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla ir valstybės institucijų pareiga užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šias teises būtų reali (2001 m. vasario 12 d., 2011 m. birželio 9 d. nutarimai).

5. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucija, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą, 31 straipsnio 2 dalyje garantuojamo bylos teisingo išnagrinėjimo nepriklausomame ir bešališkame teisme imperatyvas,

konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuoja valstybės pareigą įstatyme nustatyta tvarka ir sąlygomis, paisant valstybės finansinių išgalių, užtikrinti veiksmingos teisinės pagalbos, *inter alia* juridinio konsultavimo ir atstovavimo paslaugų, teikimą tiems socialiai jautriems (pažeidžiamiems) asmenims, kuriems ji kitaip įprastoje teisinių paslaugų rinkoje būtų fiktyvi ar itin sunkiai prieinama dėl finansinių priežasčių, taip pat kitais atvejais, kai tai būtina dėl teisingumo interesų. Įstatymų leidėjas, reglamentuodamas valstybės biudžeto ar kitomis viešosiomis lėšomis finansuojamą ir specialiomis institucinėmis bei organizacinėmis priemonėmis užtikrinamą teisinę pagalbą (viešąją teisinę paslaugą), turi plačią diskreciją pasirinkti jos organizavimo, teikimo ir finansavimo modelį, *inter alia* nustatyti šią teisinę pagalbą (paslaugą) administruojančius ir tiesiogiai teikiančius subjektus, jų veiklos formas ir apmokėjimo pagrindus.

Pažymėtina ir tai, kad, įstatymuose nustačius, jog valstybės užtikrinamą teisinę pagalbą (viešąją paslaugą) teikia *inter alia* savarankiška profesinė veikla besiverčiantys asmenys, *inter alia* advokatai, įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją nustatyti šių subjektų teikiamų teisinių paslaugų apmokėjimo sistemą, o jo įgaliota institucija, paisydama įstatymuose apibrėžtą tos sistemos funkcionavimo tikslų, gali atsakingai sukonkretinti šios sistemos tam tikrus (eksplicitiškai ar implicitiškai apimamus) elementus, *inter alia* papildomą finansavimą dėl objektyvių priežasčių užsitęsęs paslaugos teikimui.

Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog valstybė gali pasirinkti įvairias darbo apmokėjimo sistemas; nėra negalimos nei tokia sistema, kai nustatoma fiksuoto dydžio alga, nei tokia sistema, kai nustatomos minimali ir maksimali algos atitinkamoms pareigoms, nei tokia sistema, kai darbo užmokestis yra reguliuojamas taikant koeficientus, kurių pagrindu imamas tam tikras nustatytas dydis (tokį darbo užmokestį gali sudaryti ir kelios sudedamosios dalys) (2007 m. kovo 20 d., 2013 m. balandžio 30 d. nutarimai). Ši oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata *mutatis mutandis* taikytina viešąsias teisines paslaugas teikiančių advokatų veiklos finansavimui valstybės biudžeto ar kitomis viešosiomis lėšomis.

IV

1. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste aktualūs ir tarptautiniai Lietuvos valstybės įsipareigojimai, kuriuos ji prisiėmė pagal 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – Konvencija), taip pat pagal 1966 m. Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą.

2. Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtinta: „Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per kuo trumpiausią laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. <...>“ (1 dalis); „Kiekvienas nusikaltimo padarymu kaltinamas asmuo turi bent jau šias teises: <...> c) gintis pats ar padedamas savo paties pasirinkto

gynėjo arba, jei neturi pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti ir kai tai būtina teisingumo interesams apsaugoti, nemokamai gauti advokato pagalbą; <...>“ (3 dalis).

3. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) savo praktikoje yra aiškiai pabrėžęs, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis suteikia kiekvienam asmeniui teisę kreiptis į teismą (angl. *access to a court*) su ieškiniu dėl jo civilinio pobūdžio teisių ir pareigų; vienas iš teisės į teismą aspektų yra teisė inicijuoti civilinį procesą teisme; tai lemia šios teisės įgyvendinimą visa apimtimi (1975 m. vasario 21 d. sprendimas byloje *Golder prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 4451/70, § 36; Didžiosios kolegijos 2005 m. spalio 19 d. sprendimas byloje *Roche prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 32555/96, § 116; Didžiosios kolegijos 2012 m. sausio 17 d. sprendimas byloje *Stanev prieš Bulgariją*, peticijos Nr. 36760/06, §§ 229–235, 241–245). Asmens teisė kreiptis į teismą taikoma ir baudžiamosiose bylose, ir ši teisė reiškia, kad kaltinamas asmuo turi būti teisiamas dėl jam pateiktų kaltinimų teisme, kur jam taikomos visos teisingo teismo garantijos, įskaitant garantijas, numatytas Konvencijos 6 straipsnio 2 ir 3 dalyse (1980 m. vasario 27 d. sprendimas byloje *Deweer prieš Belgiją*, peticijos Nr. 6903/75, § 56).

Teisė veiksmingai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą tam tikrais atvejais gali reikšti ir valstybės pareigą užtikrinti teisinę pagalbą, įskaitant nemokamą teisinę pagalbą tam tikroms asmenų kategorijoms. Teisinė pagalba gali būti būtina, kai tai yra privaloma pagal nacionalinę teisę, kai to reikia dėl proceso ar bylos sudėtingumo arba kai tai yra būtina dėl pareiškėjo interesų svarbos, be to, gali būti atsižvelgiama ir į tai, kiek veiksmingai pareiškėjas gali pats teisme ginti savo teises (1979 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Airey prieš Airiją*, peticijos Nr. 6289/73, § 26; 2005 m. vasario 15 d. sprendimas byloje *Steel and Morris prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 68416/01, §§ 59–61).

Pažymėtina ir tai, kad pagal EŽTT praktiką teisė į teisinę pagalbą nėra absoliuti; ji gali būti neteikiama, pavyzdžiui, kai ieškovo pretenzijos neturi „pagrįstų sėkmės perspektyvų“ arba kai pareiškėjas piktnaudžiauja teisinės pagalbos sistema arba pačia teise (1996 m. sausio 18 d. nutarimas dėl priimtino byloje *Sujeeun prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 27788/95). Taip pat pažymėtina, kad ir tose situacijose, kai teisinė pagalba būtina norint užtikrinti veiksmingą teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą, valstybėms pagal Konvencijos 6 straipsnį paliekama laisvė pačioms pasirinkti priemones šiai pagalbai garantuoti. Viena iš tokių priemonių gali būti teisinės pagalbos sistemos sukūrimas.

EŽTT taip pat yra pabrėžęs, kad Konvencijoje garantuojamos teisės turi būti realios ir veiksmingos (Didžiosios kolegijos 2001 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Lichtenšteino Princas Hans-Adam II prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 42527/98, § 45); valstybė turi imtis pozityvių veiksmų, kad užtikrintų asmeniui galimybę veiksmingai pasinaudoti jam suteikta teise į teisinę pagalbą; turėdamos duomenų, kad teisininko paskyrimas neužtikrina veiksmingos teisinės pagalbos,

valstybės institucijos turi teisininką pakeisti arba priversti jį vykdyti savo pareigas (1980 m. gegužės 13 d. sprendimas byloje *Artico prieš Italiją*, peticijos Nr. 6694/74, §§ 33, 36). Valstybės paskirto advokato tinkamo atstovavimo principas Konvencijos 6 straipsnio teisingo teismo kontekste buvo pabrėžtas ir byloje prieš Lietuvą (*inter alia* 2012 m. balandžio 10 d. sprendimas byloje *Silickienė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 20496/02, §§ 49–50).

EŽTT ne kartą yra pripažinęs, kad galimybė turėti advokatą yra viena iš veiksmingo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygų (1996 m. vasario 8 d. sprendimas byloje *John Murray prieš Jungtinę Karalystę*, peticijos Nr. 18731/91; 2003 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Ezeh ir Connors prieš Jungtinę Karalystę*, peticijų Nr. 39665/98 ir 40086/98; 2005 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje *Öcalan prieš Turkiją*, peticijos Nr. 46221/99, ir kt.).

EŽTT taip pat ne kartą yra nagrinėjęs advokato profesijos ypatumus. Byloje *Bigaeva prieš Graikiją* nagrinėdamas tapimo advokatu sąlygas EŽTT pažymėjo, kad advokato profesijos atstovai dalyvauja procese vykdam teisingumą, tačiau valstybė turi teisę nustatyti tapimo advokatu sąlygas. Be to, advokato profesija yra laisvoji profesija, kurios atstovai kartu tarnauja visuomenei (2009 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Bigaeva prieš Graikiją*, peticijos Nr. 26713/05, §§ 31, 39). Nors advokatams yra suteikta išskirtinė teisė teisme ginti asmenį, kartu jiems keliami diskretiškumo, sąžiningumo ir elgesio pagal advokato etikos taisykles reikalavimai (1994 m. vasario 24 d. sprendimas byloje *Casado Coca prieš Ispaniją*, peticijos Nr. 15450/89, §§ 39, 46).

4. 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 1 dalis taip pat suteikia teisę kiekvienam asmeniui į nepriklausomą ir nešališką teismą, kuris nustatytų, ar jam pareikštas baudžiamasis kaltinimas yra pagrįstas, arba nustatytų jo ginčijamas civilines teises ir pareigas.

Pagal minėto Pakto 14 straipsnio 3 dalį kiekvienas asmuo, nagrinėjant bet kurį jam pareikštą kaltinimą, turi teisę *inter alia* bent į šias garantijas: turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai ir bendrauti su savo pasirinktu gynėju; jeigu jis neturi gynėjo, jis turi būti informuotas apie teisę turėti gynėją; turėti paskirtą jam gynėją kiekvienu atveju, kai teisingumo interesai to reikalauja, ir kiekvienu atveju nemokamai, kai jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui užmokėti.

V

Dėl Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkto (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) atitikties Konstitucijai

1. Kaip minėta, šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas tiria, ar Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“

patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktą (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) tiek, kiek jame buvo nustatyta, kad papildomas užmokestis bylos stadijoje ribojamas 4 MMA dydžiu, neprieštaravo Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Minėta, kad pagal Taisyklėse (2006 m. gegužės 2 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) įtvirtintą teisinį reguliavimą advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, užmokestis buvo mokamas pagal Taisyklėse nustatytus dydžius; šie dydžiai buvo nustatyti, numatant advokato profesinio darbo valandos užmokesčio dydį ir laiką, skirtą tam tikrai bylos stadijai ar procesiniam veiksmui; Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkte (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) buvo numatyta advokato, kuris prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, teisė gauti papildomą užmokestį už antrinei teisinei pagalbai teikti faktiškai sugaištą laiką, viršijantį nustatytąjį Taisyklėse.

Taip pat minėta, kad pagal Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkte (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) nustatytą ginčijamą teisinį reguliavimą advokato teisė gauti papildomą užmokestį buvo ribojama *inter alia* tuo aspektu, kad kai advokatui buvo skiriamas papildomas užmokestis, jis bylos stadijoje negalėjo viršyti 4 MMA, t. y., atsižvelgiant į tai, kad vienos advokato profesinio darbo valandos užmokesčio dydis buvo 0,05 MMA, advokatui buvo sumokama ne daugiau kaip už 80 antrinei teisinei pagalbai teikti faktiškai sugaištų valandų, viršijančių laiką, Taisyklėse nustatytą atitinkamai bylos stadijai ar procesiniam veiksmui.

3. Pareiškėjo abejonės dėl Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkto (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) atitikties Konstitucijai grindžiamos tuo, kad, tokiu teisiniu reguliavimu apribojus teisę gauti užmokestį už visą antrinės teisinės pagalbos teikimo laiką, pažeista asmens konstitucinė teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą, konstitucinis teisinės valstybės principas.

4. Sprendžiant, ar Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktą (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) neprieštaravo Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, pažymėtina, kad, kaip minėta, pagal Konstituciją, įstatymuose nustatytus, jog valstybės užtikrinamą teisinę pagalbą (viešąją paslaugą) teikia *inter alia* savarankiška profesine veikla besiverčiantys asmenys, *inter alia* advokatai, įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją nustatyti šių subjektų teikiamų teisinių paslaugų apmokėjimo sistemą, o jo įgaliota institucija, paisydama įstatymuose apibrėžtų tos sistemos funkcionavimo tikslų, gali atsakingai sukonkretinti šios sistemos tam tikrus (eksplicitiškai ar implicitiškai apimamus) elementus, *inter alia* papildomą finansavimą dėl objektyvių priežasčių užsitęsusių paslaugos teikimui.

Minėta ir tai, kad asmeniui, kuris atliko pavestą darbą, pagal Konstituciją atsiranda teisė reikalauti, kad jam būtų sumokėtas visas pagal teisės aktus priklausantis darbo užmokestis

(atlyginimas). Ši oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata *mutatis mutandis* taikytina viešąsias teisines paslaugas įstatymo nustatyta tvarka pagal sutartį teikiančių advokatų veiklos finansavimo valstybės biudžeto ar kitomis viešosiomis lėšomis teisiniam reglamentavimui.

Taigi įstatymų leidėjas, reglamentuodamas valstybės užtikrinamą teisinę pagalbą teikiančių advokatų veiklos finansavimą, arba jo įgaliota institucija, paisydama įstatymuose apibrėžtų tokios teisinės pagalbos funkcionavimo tikslų, gali nustatyti *inter alia* tai, kad advokatams, kuriuos valstybė pagal poreikį (nereguliariai) ir už atlygį savanoriškumo pagrindais pasitelkia viešosioms teisinėms paslaugoms teikti, mokamo užmokesčio pagrindas yra pagal konkrečios bylos kategoriją ar nagrinėjimo teismuose stadiją apskaičiuojamas atlygis, o dėl objektyvių priežasčių užsitęsęs paslaugos teikimui gali būti mokamas papildomas užmokestis, kurio maksimalus dydis atsakingai ir proporcingai ribojamas tam tikru atitinkamai apskaičiuotų paslaugos valandų skaičiumi.

Vadinasi, viešąsias teisines paslaugas įstatymo nustatyta tvarka teikiantis advokatas, kuris atliko jam pagal poreikį valstybės pavestą (pagal sutartį patikėtą) veiklą, turi teisę reikalauti jam sumokėti visą pagal teisės aktus priklausančią pasirengimo bylai ar procesinio atstovavimo atlyginimą, įskaitant visą pagal teisės aktus numatytą papildomą atlyginimą dėl objektyvių priežasčių užsitęsęs paslaugos teikimui.

5. Minėta ir tai, kad pagal Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (2005 m. sausio 20 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) 17 straipsnyje įtvirtintą teisinį reguliavimą advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio dydžius buvo pavesta nustatyti Vyriausybei; įstatyme buvo įtvirtinti reikalavimai, kuriais turėjo būti vadovaujama nustatant šio užmokesčio dydžius, *inter alia* reikalavimas užtikrinti, kad valstybės biudžeto lėšos, skirtos valstybės garantuojamai teisei pagalbai, būtų naudojamos efektyviai ir ekonomiškai; įstatyme taip pat buvo įtvirtintas reikalavimas advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, už kiekvieną bylą mokamo užmokesčio dydį nustatyti atsižvelgiant į bylos sudėtingumą (bylos kategoriją, nagrinėjimo stadiją ir pan.).

Pažymėtina, kad, kaip minėta, Taisyklėse (2006 m. gegužės 2 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) advokatams, kurie prireikus teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio dydis buvo diferencijuotas pagal atitinkamus bylą (procesą), kurioje (kuriame) ši teisinė pagalba teikiama, apibūdinančius kriterijus: nusikalstamos veikos pavojingumą ir kaltės formą baudžiamosiose bylose (12 punktas), bylų kategoriją ir teiseną civilinėse bylose (23 punktas), taip pat proceso stadiją baudžiamosiose, civilinėse, administracinėse bylose (12, 23, 27 punktai).

Taigi Vyriausybė, įgyvendindama jai suteiktus įgaliojimus ir nustatydama advokatų, prireikus teikiančių antrinę teisinę pagalbą, užmokesčio sistemą, atsižvelgė į tai, kad už teisinę pagalbą skirtingo sudėtingumo bylose, taigi ir už skirtingą advokato darbo krūvį, būtų apmokama skirtingai.

6. Pabrėžtina, kad konstitucinė valstybės pareiga įstatyme nustatyta tvarka ir sąlygomis užtikrinti teisinės pagalbos (viešosios teisinės paslaugos) teikimą suponuoja ir priedermę atsakingai planuoti, kaupti ir naudoti tam reikalingas lėšas, taip pat įpareigojimą tos paslaugos teikimo, *inter alia* advokatų profesinės veiklos pagrindu, apmokėjimą reguliuoti taip, kad finansiniai ištekliai būtų naudojami racionaliai, paskirstomi tolygiai, kad tokia teisinė pagalba būtų prieinama visiems, kuriems ji reikalinga, taip pat kad būtų skatinama siekti greito teisinio proceso, rinktis veiksmingiausius teisių gynybos būdus ir priemones.

Pabrėžtina ir tai, kad advokatai, prisiimdami įsipareigojimą teikti viešosiomis lėšomis finansuojamą teisinę pagalbą, pagal savarankiškos profesinės teisinės pagalbos teikimo veiklos esmę ir valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reglamentuojančio įstatymo paskirtį traktuotini kaip atitinkamai saistomi iš savo profesijos specifikos kylančios priedermės neatmesti papildomų sąnaudų ir išlaidų rizikos dėl objektyvių priežasčių užsitęsus paslaugos teikimui ir ją įvertinti, laikytis aukštų savo profesinės veiklos standartų, *inter alia* rinktis tokius teisėtus gynybos būdus ir priemones, kurie kuo labiau atitiktų tinkamo, *inter alia* greito, ekonomiško, sąžiningo, teisinio proceso reikalavimus. Todėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikėjai, sutikę ją teikti pagal laisva valia sudaromą sutartį, negali būti traktuojami kaip įgiję teisėtą lūkestį, kad dėl objektyvių priežasčių užsitęsus paslaugos teikimui visos jų patirtos su viešosios paslaugos teikimu susijusios darbo sąnaudos bus papildomai atlygintos valstybės biudžeto lėšomis.

Be to, pabrėžtina, kad, kaip minėta, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (2005 m. sausio 20 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) 17 straipsnyje taip pat yra įtvirtintas reikalavimas užtikrinti, kad valstybės biudžeto lėšos, skirtos valstybės garantuojamai teisei pagalbai, būtų naudojamos efektyviai ir ekonomiškai.

Pažymėtina, jog pareiškėjo abejonė dėl Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkto (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) (tiek, kiek nurodyta) atitikties Konstitucijai negrindžiama pozicija, kad papildomo užmokesčio ribojimas sudaro prielaidas gauti neproporcingai mažą (su tam tikru advokato profesinės veiklos atitinkamai apskaičiuotų valandų skaičiumi susietą) atlygį. Pažymėtina ir tai, kad nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje nėra pagrindo manyti, jog pagal visuminį Taisyklėse (2006 m. gegužės 2 d. redakcija), *inter alia* jų 7 punkte (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija), nustatytą teisinį reguliavimą advokatui skiriamo papildomo užmokesčio maksimalaus dydžio susiejimas su 4 MMA (atsižvelgiant į tai, kad vienos advokato profesinio darbo valandos užmokesčio dydis buvo 0,05 MMA, t. y. advokatui buvo sumokama ne daugiau kaip už 80 antrinei teisei pagalbai teikti faktiškai sugaištų valandų) būtų buvęs akivaizdžiai neproporcingas.

7. Konstatuotina, kad Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punkte (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) nustatytas papildomo užmokesčio už antrinei teisei pagalbai teikti

faktiškai sugaištą laiką, viršijantį nustatytąjį Taisyklėse, susiejimas su maksimaliu tokio užmokesčio dydžiu vertintinas kaip objektyviai pateisinamas, *inter alia* atsakingo valdymo požiūriu, neiškreipiantis iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisingumo, proporcingumo reikalavimų ir teisėtų lūkesčių paisymo imperatyvo, nepaneigiantis iš Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies kylančios teisės reikalauti, kad asmeniui būtų sumokėtas visas pagal teisės aktus priklausantis darbo užmokestis (atlyginimas).

8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 7 punktas (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija) tiek, kiek jame buvo nustatyta, kad papildomas užmokestis bylos stadijoje ribojamas 4 MMA dydžiu, neprieštaravo Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

VI

Dėl Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkto atitikties Konstitucijai

1. Kaip minėta, šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas tiria, ar Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punktas tiek, kiek jame nustatytas toks nuolat antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams mokamo užmokesčio dydis, kuris nebuvo susietas su Vyriausybės patvirtinta MMA, neprieštaravo Konstitucijos 23, 29 straipsniams, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Minėta, kad pagal ginčijamame Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte nustatytą teisinį reguliavimą advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio apskaičiavimo teisinis reguliavimas pakito tuo aspektu, kad buvo nustatytas fiksuotas, t. y. išreikštas konkrečia pinigų suma, šio užmokesčio dydis, nebesiejamas su Vyriausybės patvirtinta MMA.

3. Pareiškėjo abejonės dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai grindžiamos tuo, kad, panaikinus teisinį reguliavimą, pagal kurį advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio dydžiai buvo apskaičiuojami taikant nustatytus koeficientus, kurių pagrindu imama MMA, šis užmokestis nebekinta atsižvelgiant į valstybės ekonominius rodiklius; pagal ginčijamą teisinį reguliavimą advokatai, teikiantys antrinę teisinę pagalbą, atsidūrė

blogesnėje padėtyje, negu toje pačioje teisinėje sistemoje dirbantys teisėjai ir prokurorai, kurių atlyginimų dydžiai yra susieti su įstatymuose nustatytais baziniais dydžiais, kintančiais atsižvelgiant į vidutinę metinę infliaciją ir kitus vidutinio darbo užmokesčio viešajame sektoriuje dydžiu ir kitimui poveikį turinčius veiksnius, todėl ginčijamas teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui; be to, panaikinus teisinį reguliavimą, pagal kurį užmokestis už antrinės teisinės pagalbos teikimą siejamas su MMA, yra pažeidžiami teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai, apribotos nuosavybės teisės.

4. Sprendžiant, ar Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punktą tiek, kiek jame nustatytas toks nuolat antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams mokamo užmokesčio dydis, kuris nebuvo susietas su Vyriausybės patvirtinta MMA, neprieštaravo Konstitucijos 23, 29 straipsniams, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, pažymėtina, kad, kaip minėta, pagal Konstituciją valstybė gali pasirinkti įvairias darbo apmokėjimo sistemas; nėra negalimos nei tokia sistema, kai nustatoma fiksuoto dydžio alga, nei tokia sistema, kai nustatomos minimali ir maksimali algos atitinkamoms pareigoms, nei tokia sistema, kai darbo užmokestis yra reguliuojamas taikant koeficientus, kurių pagrindu imamas tam tikras nustatytas dydis (tokių darbo užmokestį gali sudaryti ir kelios sudedamosios dalys); ši oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata *mutatis mutandis* taikytina viešąsias teisines paslaugas teikiančių advokatų veiklos finansavimui valstybės biudžeto ar kitomis viešosiomis lėšomis.

Minėta ir tai, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, kurių padėtis skirtinga, atžvilgiu. Tokia oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata *mutatis mutandis* taikytina viešąsias teisines paslaugas įstatymo nustatyta tvarka sutarties pagrindu savarankiškai teikti galinčių advokatų ir profesinę teisinę veiklą valstybės institucijose vykdančių (pareigas einančių) prokurorų ir teisėjų veiklos finansavimo valstybės biudžeto lėšomis teisiniam reglamentavimui.

5. Taigi nėra pagrindo teigti, kad iš Konstitucijos 29 straipsnio kyla reikalavimas nustatyti vienodą valstybės pareigūnų ar valstybės tarnautojų darbo ir savarankiška profesine veikla besiverčiančių asmenų – advokatų teikiamų teisinių paslaugų apmokėjimo valstybės biudžeto ar kitomis viešosiomis lėšomis sistemą.

6. Vadinasi, kartu nėra pagrindo teigti, kad iš Konstitucijos 48 straipsnio kyla reikalavimas nustatyti tokią valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių advokatų darbo apmokėjimo valstybės biudžeto ar kitomis viešosiomis lėšomis sistemą, kuri pagal jos elementus, *inter alia* jiems priskiriamą ar nepriskiriamą MMA institutą, nesiskirtų nuo toje pačioje teisinėje sistemoje dirbančių teisėjų, prokurorų ar kitų valstybės pareigūnų ir tarnautojų darbo atlyginimo sistemos (jos elementų).

7. Pažymėtina, jog advokatai, kurie nuolat teikė antrinę teisinę pagalbą, pagal ankstesnę, 2006 m. gegužės 2 d., Taisyklių redakciją negalėjo būti traktuojami kaip įgiję teisėtą lūkestį, kad jų teikiamų paslaugų apmokėjimo sistema nebus koreguojama, t. y. išliks nepakitusi, visada bus susieta su MMA, ar kad visais atvejais, Vyriausybei patvirtinus didesnę MMA – samdomų darbuotojų minimalaus darbo užmokesčio garantiją, jų užmokesčio apskaičiavimo elementu taps būtent ši didesnė MMA.

8. Pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, ginčijamame Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija), įsigaliojusiu 2012 m. rugpjūčio 1 d., 4 punkte nustatytas advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio dydis (6 544 litai) pinigine išraiška buvo tapatus užmokesčio, apskaičiuoto pagal iki 2012 m. rugpjūčio 1 d. galiojusiu Taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija) 4 punkte (2011 m. balandžio 13 d. redakcija) nustatytą koeficientą (8,18) ir tuo metu taikytą MMA (800 litų), dydžiui.

Taigi Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte nustatytas ginčijamas teisinis reguliavimas, kuriuo, įvertinus valstybės finansines galimybes, buvo paliktas toks pat advokatams, kurie nuolat teikia antrinę teisinę pagalbą, mokamo užmokesčio faktinis dydis, netraktuohtinas kaip ši užmokestį mažinantis.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, Konstitucinio Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. sprendime konstatuota, jog Taisyklėse (2012 m. liepos 18 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas, šias taisykles išdėstčius nauja, 2013 m. liepos 17 d., redakcija, buvo pakeistas iš esmės: juo nustatyti už antrinės teisinės pagalbos teikimą mokamo užmokesčio dydžiai nebėra fiksuoti, o yra susieti su Vyriausybės nustatytu užmokesčio už antrinę teisinę pagalbą baziniu dydžiu, sudarius prielaidas ši bazinį dydį keisti atsižvelgiant *inter alia* į ekonominius rodiklius.

9. Konstatuotina, kad Taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punkte nustatytu advokatų teikiamos antrinės teisinės pagalbos apmokėjimo sistemos atskyrimu nuo MMA instituto (nebesusiejimu su šiuo institutu) nenukrypta nuo asmenų lygiateisiškumo principo, nesudaryta prielaidų pažeisti iš Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies, 23 straipsnio kylančią asmens teisę reikalauti jam sumokėti visą pagal teisės aktus priklausančią darbo užmokestį (atlyginimą), neiškreiptas konstitucinio teisinės valstybės principo suponuojamas asmens teisėtų lūkesčių apsaugos imperatyvas.

10. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija) 4 punktas tiek, kiek jame nustatytas toks nuolat antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams mokamo užmokesčio dydis, kuris nebuvo susietas su

Vyriausybės patvirtinta MMA, neprieštaravo Konstitucijos 23, 29 straipsniams, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53¹, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2006 m. gegužės 2 d. redakcija, Žin., 2006, Nr. 50-1817) 7 punktą (2008 m. gruodžio 30 d. redakcija, Žin., 2008, Nr. 150-6103) tiek, kiek jame buvo nustatyta, kad papildomas užmokestis bylos stadijoje ribojamas 4 minimaliųjų mėnesinių algų dydžiu, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintų Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių (2012 m. liepos 18 d. redakcija, Žin., 2012, Nr. 88-4577) 4 punktą tiek, kiek jame nustatytas toks nuolat antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams mokamo užmokesčio dydis, kuris nebuvo susietas su Vyriausybės patvirtinta minimaliąja mėnesine alga, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Pranas Kuconis

Vytas Milius

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Dainius Žalimas